

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

SİNAN EREN - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no:8062/04)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

10 KASIM 2005

İşbu karar Sözleşme'nin 44 § 2. maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecek olup şekli bazı düzeltmelere tabi tutulabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan 8062/04 başvuru no'lu davanın nedeni, Türk vatandaşı Sinan Eren'in (Başvuran) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) 28 Şubat 2004 tarihinde, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesi'nin (AİHS) 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurudur. Başvuran, avukat yardımıyla faydalanarak, Ankara Barosu avukatlarından Ş. Sarıhan tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

Türk vatandaşı başvuran 1972 doğumludur. Başvurunun yapıldığı sırada başvuran firariydi.

A. Başvurunun yapılmasına neden olaylar

Silahlı sol örgüt THKP/C-DEVSOL'a mensup olduğundan şüphelenilen başvuran hakkında, 15 Haziran 1993 tarihinde İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) hakimi tarafından yargılanmak üzere tutuklanmasına karar vermiştir. Başvuran Buca (İzmir) Cezaevine hapsedilmiştir.

Başvuran, 6 Mart 2000 tarihinde, DGM tarafından on beş yıl dört ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Başvuran, daha sonra Aydın "E tipi" cezaevine ve 26 Aralık 2000 tarihinde de Ankara "F tipi" cezaevine nakledilmiştir.

Başvuran, 1996-2001 yılları arasında yatakhane yerine bir veya üç kişilik hücreleri bulunan "F tipi" hapisanelerinin kurulmasını protesto etmek için uzun süreli açlık grevi yapmıştır.

Bu süre zarfında birçok defa hastaneye veya bulunduğu cezaevinin revirine sevk edilmiştir.

12 Mart 2001 tarihinde başvuran Ankara Devlet Hastanesi'ne kaldırılmış ve burada 43 gün kalmıştır.

Başvuran 14 Haziran 2001 tarihinde Kırşehir Cezaevi'ne nakledilmiş. Başvuran burada tekrar açlık grevi yapmıştır. Sağlık durumunun kötüye gitmesi üzerine Kırşehir daha sonra da Ankara Devlet Hastanesi'ne sevk edilmiştir.

Son olarak Kırşehir Savcılığı, Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun (CMUK) 399. maddesi gereğince cezasının infazının ertelenmesinin gerekli olduğuna ilişkin rapor almak amacıyla başvuranın Adli Tıp Kurumu'na sevk edilmesini talep etmiştir.

Adli Tıp Kurumu'nun 3 numaralı İhtisas Kurulu, Ankara Devlet Hastanesi'nin 28 Ağustos 2002 tarihli raporuna atıfta bulunarak, 9 Ekim 2002 tarihli raporla başvuranda Wernicke-Korsakoff Sendromu (WK-S) teşhisi koymuş ve başvuranın cezasının infazının iyileşene kadar ertelenmesi gerektiğini salık vermiştir.

Kırşehir Savcısı, bu raporu gözönünde bulundurarak 15 Ekim 2002 tarihinde CMUK'un 399. maddesi gereğince yenilenmek üzere altı ay süre için başvuranın cezasının infazının ertelenmesine karar vermiştir.

Savcılık, erteleme süresinin bitiminden iki hafta önce, yani 26 Mart 2003 tarihinde başvuranın Adli Tıp Kurumu tarafından tekrar muayene edilmesine karar vermiştir.

İhtisas Kurulu, daha önce Ankara Devlet Hastanesi'nde yapılan test ve radyoskopilere atıfta bulunarak, 30 Nisan 2003 tarihli raporla, başvuranın hala WK-S hastalığını taşıdığını ve cezasının infazının ertelenmesini salık vermişlerdir. Hastalığın sürekli hale gelmesi nedeniyle ertelenme süresinin belirlenemeyeceğini ve başvuranın tekrar muayene edilmesine gerek olmadığını belirtmişlerdir.

Kırşehir Savcısı bu rapora dayanarak 8 Mayıs 2003 tarihinde, daha önce verilen cezanın infazının ertelenme süresinin yeni bir karara kadar uzatılmasına karar vermiştir.

Bu arada başvuran, Adli Tıp Kurumu'nun 30 Nisan 2003 tarihli raporuna dayanarak Anayasa'nın 104. maddesinin öngördüğü Cumhurbaşkanı affından yaralanmak amacıyla talepte bulunmuştur.

Kırşehir Savcısı, 30 Temmuz 2003 tarihinde İstanbul Üniversitesi Hastanesi nöroloji servisi tarafından başvuranın muayene edilmesini istemiştir. Düzenlenen 12 Ağustos 2003 tarihli raporda, başvuranda "birçok semptom ve ikinci derecede hafıza kaybı" olduğu ortaya konulmuştur.

Başvuran 13 Ağustos 2003 ve 21 Ocak 2004 tarihlerinde Adli Tıp Kurumu tarafından yeniden muayene edilmiştir.

İhtisas Kurulu, 28 Ocak 2004 tarihli raporunda başvuranın sağlık durumunun ne cezasının infazının ertelenmesini ne de Cumhurbaşkanı affını gerektirdiği sonucuna varmıştır. Doktorlar bu sonuca varmadan önce yukarıda sıralanan sağlık raporlarının tümüne atıfta bulunmuşlardır.

Kırşehir Savcısı 23 Şubat 2004 tarihinde, başvuran aleyhinde mahkumlara mahsus yakalama müzekkeresi verilmesine karar vermiştir. Başvuran da firar etmiştir.

5 Mart 2004 tarihinde, başvuranın avukatının yakalama müzekkeresine karşı yaptığı itirazı Kırşehir ceza infaz hakimi tarafından "raporlar arasında uyumsuzluk ancak raporlar aynı tarihte düzenlendiğinde söz konusu olabileceğini, oysa Adli Tıp Kurumu'nun birinci ve ikinci raporları arasında uzun bir süre geçmiş ve cezanın tecilinin amacının başvuranın iyileşmesi olduğu ve bu da son Adli Tıp Kurumu raporunda ortaya konulduğundan, yakalama müzekkeresinin yasaya ve muhakeme usulüne uygun olduğu" gerekçesiyle reddedilmiştir.

Başvuranın avukatı, 15 Mart 2004 tarihinde AİHM'ye İstanbul Tabip Odası'nın yukarıda sözü edilen Adli Tıp Kurumu'nun iki raporu arasındaki bilimsel uyumsuzluğunu ortaya koyan görüşünü sunmuştur.

AİHM, 19 Mart 2004 tarihinde Türk Hükümeti'nden ihtiyati tedbir altında 29 Nisan 2004 tarihine kadar başvuranın cezasının infazının ertelenmesini istemiştir.

30 Mart 2004 tarihinde başvuranın avukatının Kırşehir ceza infaz hakiminin verdiği karara karşı yaptığı itiraz Kırşehir Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

Kırşehir Savcısı 14 Nisan 2004 tarihinde, AİHM'nin belirttiği ihtiyati tedbire atıfta bulunarak başvuranın cezasının infazının 30 Nisan 2004 tarihine kadar ertelenmesine karar vermiştir.

AİHM, 29 Nisan 2004 tarihinde daha önce belirtilen ihtiyati tedbirin yeni bir karara kadar uzatılması kararı vermiştir.

Kırşehir Savcısı 30 Nisan 2004 tarihinde yeni bir karara kadar yakalama müzekkeresinin kaldırılmasına karar vermiştir.

B. AİHM'nin soruşturma yapma görevi

1. Ceza infaz kurumlarına yapılan ziyaretler

AİHM heyeti Türkiye'de bulunan farklı tiplerdeki ceza infaz kurumlarda hüküm süren fiziksel koşullar hakkında fikir edinmek maksadı ile başvuranların avukatlarının ve Hükümet temsilcilerinin eşliğinde iki F tipi cezaevini (Tekirdağ ve Kocaeli), iki H tipi cezaevini (Tekirdağ ve İstanbul), İstanbul Bayrampaşa H tipi Cezaevi'ni ve bu cezaevinin sağlık hizmet birimini ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretler sırasında heyet, cezaevi personelinin yanı sıra bu kurumlardaki savcı ve görevli doktorlarla görüşmüşlerdir.

Heyetin Bayrampaşa Cezaevi ve bu cezaevinin sağlık birimini ziyareti sırasında kendisine Bilirkişi Kurulu da eşlik etmiştir.

2. Bilirkişi kurulu tarafından yürütülen tıbbi muayeneler

AİHM Bilirkişi Kurulu'nu, başvuranda nörolojik veya psikiyatrik sorunlar bulunup bulunmadığını, şayet bulunuyorsa bunların ne ölçüde cezaevi yaşamına uyum sağlayabileceğini belirlemekle görevlendirmiştir. Bilirkişi Kurulu ayrıca gerekirse Türk Adli Tıp Kurumu'nun hazırlamış olduğu başvuranın sağlık dosyasını incelemekle görevlendirilmiştir.

Bu bağlamda Bilirkişi Kurulu öncelikle, bu gruptaki tüm vakalarda, ilgililerin iddia ettikleri nöropsikiyatrik rahatsızlıklarını açıklık grevleri ile açıkladıklarını ve Adli Tıp Kurumu'nun tanısına uygun olarak bunların WK-S görülenlerle aynı olduğunu belirttiklerini ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle Bilirkişi Kurulu, mahkumlarda sık rastlanan olası aşırı yükleme ya da temaruz öğelerini açığa çıkarmak ve hem nörolojik hem de nöropsikolojik alanda ileri sürülen WK-S'nin gerçek özelliklerini ortaya çıkarmak amacı ile standart sağlık muayenelerine başvurmaya karar vermiştir.

Sağlık muayeneleri Hükümet'in bu amaçla belirlediği İstanbul Çapa Üniversitesi Hastanesi'nde 8-11 Eylül 2004 tarihleri arasında gizlilik ilkesine riayet edilerek yapılmıştır.

Başvuran 11 Eylül 2004 tarihinde muayene edilmiştir.

AİHM Bilirkişi Kurulu'nun sağlık raporunda varılan sonuçlar genel olarak sözüedilen Tekin Yıldız kararında dile getirilmiştir.

HUKUK AÇISINDAN

I. AİHS’NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, hiçbir bilimsel değeri bulunmayan ve daha önceki sağlık raporlarıyla belirgin bir şekilde çelişkili olan sağlık raporuna dayanarak kaldırılan cezasının infazının ertelenmesi kararını ileri sürerek, WK-S hastası olduğunu iddia etmekte ve yeniden cezaevine konulmasının AİHS’nin 3. maddesini ihlal edeceğini savunmaktadır.

A. Tarafların Savları

1. Hükümet

Hükümet ceza infaz kurumlarındaki koşulların uygun olduğunu belirterek, tutuklu ve hükümlülerin öncelikle sözkonusu infaz kurumunda, yoksa bir hastanede sağlık hizmetlerinden yararlandıklarını belirtmektedir.

Hükümet’e göre başvuran aynı zamanda etkili bir adli tıp ve hukuk sisteminden de yararlanmış, iyileşinceye kadar serbest bırakılmıştır. Başvuran iyileştiğinden dolayı, tekrar cezaevine konulmalıdır.

Hükümet 1996 ve 2000 yıllarında cezaevlerinde toplu olarak başlatılan açlık grevlerinden bahsederek, 2185 tutuklu ve hükümlünün muayene edildiğini, 691’inin Adli Tıp Kurumu’na sevk edildiğini, aralarından 140’ının Cumhurbaşkanı affından, 87’sinin ise cezanın infazının ertelenmesinden yararlandığını belirtmektedir. Adli Tıp Kurumu’nun baskı altında olduğu ve 2003 yılındaki raporlarında kökten değişikliğe gittiği yönündeki iddia da dayanaktan yoksundur, çünkü 2003 yılının Ocak ayından sonra 245 kişi, 2004 yılında ise 10 kişi Adli Tıp Kurumu’nun raporlarına göre ertelemeyen yararlanmış.

Hükümet özellikle *Pretty-Birleşik Krallık* (no: 2346/02, CEDH 2002-III) kararına gönderme yaparak, başvuranın yeniden hapsedilmesinin, her ne olursa olsun, AİHS’nin 3. maddesi kapsamına girecek kadar ciddi seviyede bir muamele teşkil etmeyeceğini, zira ilgili kişinin durumunun, ne kadar üzücü olsa da, yetkili mercilere atfedilebilecek bir fiil veya ihmalkarlıktan kaynaklanmadığını savunmaktadır.

Sonuç olarak Hükümet, başvuranın yeniden muayene olmak üzere Adli Tıp Kurumu’na gelmemesinden ötürü, ne başvuranın o anki sağlık durumunun öğrenmenin ne de Bilirkişi Kurulu’nun hazırladığı rapor hakkında yorum yapmanın mümkün olmadığını ileri sürmektedir.

2. Başvuran

Başvuran Hükümet’in savına karşı çıkmakta ve şikayetlerini sürdürmektedir.

B. AİHM’nin Takdiri

AİHS’de ne özgürlüğünden yoksun bırakılmış ne de hasta kişilerin durumuna ilişkin özel bir hükmün yer almadığı doğrudur. Bununla birlikte, gerekli tıbbi bakımın uygulanması yoluyla tutukluların fiziksel bütünlüğünün korunması konusunda Devletlere düşen yükümlülüğünden ayrı olarak, doğal yollardan ortaya çıkan gerek bedensel gerekse ruhsal bir

hastalıktan kaynaklanan ıstırap, yetkili mercilerin sorumlu tutulabileceği tutukluluk koşulları nedeniyle daha da şiddetlenir veya şiddetlenme riski taşırırsa, tek başına AİHS'nin 3. maddesi kapsamına girebilir (*Mouisel-Fransa*, no: 67263/01, §§ 37, 38 ve 40, CEDH 2002-IX, ve *Pretty* kararı ve bu metinlerde yer alan göndermeler).

Her tutuklu, alınan tedbirlerin infaz edilme usul ve yöntemlerinin kendisini, tutukluluğun doğasında varolan kaçınılmaz ıstırap düzeyini aşacak şiddette bir sıkıntı veya zorluğa maruz bırakmamasını temin edecek şekilde, insan onuruyla bağdaşır tutukluluk koşullarına tabi olma hakkına sahip olduğundan, hapsedmenin uygulamaya ilişkin gereklilikleri gözönünde bulundurulduğunda, tutuklunun sağlığının yanı sıra esenliği de yeterli bir şekilde sağlanmalıdır (*Kudla-Polonya* [GC], no: 30210/96, § 94, CEDH 2000-XI).

AİHS'de, sağlık gerekçesiyle bir tutuklunun serbest bırakılmasına ilişkin herhangi bir "genel yükümlülük" belirtilmemişse de, bir tutuklunun klinik tablosu, Avrupa Konseyi'ne Üye Devletler nezdinde AİHS'nin 3. maddesi bakımından bugün, tutukluluğa elverişlilik sorusunun ortaya çıktığı durumlardan birini teşkil etmektedir (Bkz., *Mouisel*, *ibidem*, ve *Price-Birleşik Krallık*, no: 33394/96, §30, CEDH 2001-VII). Bu unsur, gözönünde bulundurulması gereken özgürlüğü kısıtlayıcı ceza infaz koşullarının bir parçasıdır.

Özetle görülen bir davada, sağlık durumu cezaevi yaşamına uygun olmayan ya da hayati tehlikesi bulunduğu tanısı konulan bir hastalığa yakalanan kimsenin tutulu bulundurulması, AİHS'nin 3. maddesi çerçevesinde sorunlara neden olabilir.

AİHM, davayı incelemeye başlamadan önce, ciddi hastalıkları bulunan hükümlülerin cezalarının infazı konusunda yürürlükte olan Türk mevzuatını dikkate almıştır. AİHM, Türk mevzuatının ulusal mercilere, tutukluların ciddi hastalıklara yakalandığı durumda müdahale etme olanağı sunduğunu not etmektedir. Sağlık durumu serbest bırakılma veya cezanın ertelenmesi kararlarının verilmesini gerektirebilecek unsurlardan biridir. Bu tedbirler, Cumhurbaşkanı'na mahsus olan sağlık gerekçesiyle af yoluna başvurma yerini almaktadırlar.

AİHM bu işlemlerin, ilk bakışta Devletlerin özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların meşru gereklilikleriyle bağdaştırmaları gereken, tutukluların fiziksel bütünlüğü ve esenliklerinin korunması için uygun güvenceleri oluşturduğuna kanaat getirmektedir.

Mevcut davaların özel bağlamında, geçmişte Türkiye'nin, 1996 ve 2000 yıllarında F tipi cezaevlerinin kurulmasını protesto etmek amacıyla başlattıkları açlık grevleri karşısında, bazı vakaların WK-S olduğu düşünülen beslenme bozukluğuna bağlı zihinsel ve fiziksel rahatsızlıkları olan kişilerin tutulu bulundurulmaları sorunuyla karşı karşıya kaldığını hatırlatmak uygun olacaktır. Hasta olan tutukludan birçoğu sağlık gerekçesiyle serbest bırakılmıştır. Hiç kuşkusuz yetkili merciler, bu şekilde tutulu bulundurma, toplumun korunması gerekçesiyle haklı gösterilemeyeceğine kanaat getirmişlerdir.

Bu durumda, yukarıda belirtilen açlık grevlerine katıldığı anlaşılan başvuran, Türk hukukunun tanıdığı olduğu olanaklara ulaşabilmiş ve özgürlüğü kısıtlayıcı cezasını çekmeye tıbben elverişli olduğu belirtilene kadar ve aleyhinde yakalama müzekkeresi çıkarılana kadar bu olanaklardan faydalanmıştır.

AİHM, olayların meydana geldiği dönemde bu hastalık hakkındaki bilgilerin çok az olması gözönüne alındığında, başvuranın serbest bırakılmasının temelini oluşturan adli tıp

raporlarında varılan sonuçlarıyla beraber, benzeri tedbirlerin alınması konusundaki adli mercilerin takdirini tartışmaya açacak hiçbir unsur görmemektedir (22 Eylül 1993 tarihli *Klaas-Almanya* kararı, A serisi no: 269, s. 17, § 29-30).

AİHM, izleyen nedenlerden ötürü, verilen yakalama müzekkeresinin dayandığı rapor gibi, dava konusu adli tıp raporlarında varılan sonuçları tartışma konusu yapacak hiçbir gelişmenin daha sonra meydana gelmediğine inanmaktadır.

AİHM, delil ikamesi konusunda, ne AİHS'nin ne de uluslararası mahkemelerde uygulanan genel ilkelerin kendisine katı kurallar dayatmadığını hatırlatmaktadır. Böylece kendi düşüncelerini oluşturmak için uygun olduğunu düşündüğü her türlü verilere dayanabilir. Ayrıca, AİHM, kabul edilebilirlik ve uygunluğun yanı sıra, dosyadaki her unsurun ispat derecesini özgür bir şekilde değerlendirmektedir (18 Ocak 1978 tarihli *İrlanda-Birleşik Krallık* kararı, A serisi no: 25, s. 79, 80, § 209 ve 210).

Bir Savunmacı Devlet'in, AİHS'den doğan sorumluluklarını yerine getirmediğine inandıracak ya da ortaya çıkaracak ciddi gerekçelerin bulunup bulunmadığını saptamak amacıyla AİHM, ortaya çıkan sorunları sanıkların kendisine sunduğu ve gerekirse re'sen elde ettiği unsurlar ışığında ele almalıdır (2 Eylül 1998 tarihli *Yaşa-Türkiye* kararı, 1998-VI, s. 2437, § 94).

AİHM'yi yukarıda belirtilen soruşturma görevini düzenlemeye iten neden, inceleme yapması için gerekli unsurları re'sen elde etme ihtiyacından başkası değildir. Sonuç olarak, sözkonusu elli üç dava çerçevesinde, bu başvuran gibi bazı başvurular, Tabipler Odası'nın dava konusu raporların bilimsel olarak inandırıcılığını ciddi olarak tartışma konusu yapan görüşlerini sunmuşlardır.

Değerlendirmeye alınacak unsurların azlığı karşısında, ne başvuranların mektuplarının ne de Hükümet'in görüşlerinin kendisine yeterince ulaşmayan AİHM, bu davaların esası hakkında karar vermeden önce gerçek koşulları ortaya koyacak durumda değildi. Zaten AİHM, 7 Temmuz 2003 tarihinde İçtüzüğe konulan Ek'in kendisine sağladığı görevlerinin ifası gereğince ve yukarıda sözüedilen içtihadına uygun olarak soruşturma yürütmeye ve sözkonusu değerlendirilmeye alınacak unsurları re'sen elde etmeye karar vermiştir.

Sonuç olarak başvuranlar, 8 ve 13 Eylül 2004 tarihleri arasında AİHM Bilirkişi Kurulu tarafından muayene edilmişlerdir.

11 Eylül 2004 tarihinde muayene edilen Eren hakkında, Bilirkişi Kurulu oybirliğiyle, cezaevi koşullarında yaşamasını elverişsiz kılan nörolojik ve nöropsikolojik rahatsızlıkların yeterli olmayacağı sonucuna varmıştır.

Bu koşullarda AİHM, bilirkişi görüşlerinin aksine bir karara varamaz. Dolayısıyla AİHM, başvuranın yeniden cezaevine konulmasının kendi içinde AİHS'nin 3. maddesinin ihlalini oluşturduğunu söyleyemez.

AİHM buradan yola çıkarak sözkonusu maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

II. AİHS’NİN 5. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

A. Tarafların Savları

Başvuran, iddiasını desteklememekte, ancak 3. madde için ileri sürülen aynı nedenlerden ötürü 5. maddeyi ileri sürmekle yetinmiştir.

Hükümet, uygulanmamış olan hukuki bir kararın AİHS’nin ihlalini oluşturmadığı ve başvuranın “hükümlü” olarak yeniden cezaevine konulmasının AİHS’nin 5. maddesine aykırı olacağının düşünülmemeyeceği kanaatindedir.

B. AİHM’nin Takdiri

AİHM, yaptığı değerlendirmenin ardından, 5. maddeyi ileri sürmekle sınırlı olan başvuranın şikayetlerinin, 3. madde açısından daha önce görülen sorunlara benzer unsurları yeniden dile getirdiğini gözlemlemektedir.

AİHM, sözkonusu hükmün ihlal edilmediği sonucuna varmasını sağlayan tespitlere atıfta bulunarak, bu davada sözkonusu şikayeti ayrı olarak incelemeye gerek olmadığına karar vermiştir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK MAHKEME,

1. AİHS’nin 3. maddesinin ihlal edilmediğine;
2. Davanın AİHS’nin 5. maddesi açısından incelemeye gerek olmadığına;

Karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve 10 Kasım 2005 tarihinde, İchtüzüğün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca yazılı olarak tebliğ edilmiştir.